

**ЛОКАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ V + ПО + NX
У ВИМІРІ МІЖМОВНОГО КОНТАКТУВАННЯ:
СЕМАНТИКА, ГРАМАТИКА, КОДИФІКАЦІЯ**

Статтю присвячено аналізу специфіки реалізації категорії простору в генетично споріднених українській і російській мовах дієслівно-іменними конструкціями V + ПО + Nloc (укр.) і V + ПО + Ndat (рос.). Виявлено факти симетрії та асиметрії, що стосуються значеннєвої наповнюваності досліджуваних синтаксем («місце реалізації дії», «шлях руху в більш або менш чітко окресленому просторі»). Приділено увагу характеристиці чинників, які впливають на вибір аномативних для української мови закінчень –ам (-ям), що є нормативними для російської мови (морфемна будова основного носія валентності, односпрямованість / різноспрямованість реалізованої дієсловом дії, набуття привербативним субстантивом форми однини чи множини).

Ключові слова: близькоспоріднені українська й російська мови, симетрично-асиметричні міжмовні зв'язки, дієслівно-іменні конструкції V + ПО + Nloc (укр.) та V + ПО + Ndat (рос.).

Stepanenko N. Locative Constructions V + PO + Nx in the Dimension of Interlanguage Contact: Semantics, Grammar, Codification. *The article focuses on the language contact as a natural process that has positive and negative trends caused by the action of intra- and extra-lingual factors. Emphasis is placed, in particular, on the priorities of the specific resource, and only then on the reserve of borrowings, as well as on the harmonious relationship between the recipient language and the donor language. The specifics of the interaction of the genetically related Ukrainian and Russian languages are distinguished by the example of the phenomenon of grammatical competition common in these languages: a borrowed form or construction begins to either displace a specific form or construction or is used in parallel with them, often, under the influence of linguistic usage, provoking situations that are inconsistent with the grammatical system, do not correlate with the current language norm. This competition is a consequence of the unequal co-existence of the languages in the state. It was the characteristic of the former Soviet Union, in which Russian-Ukrainian bilingualism was forcibly introduced. The object of the proposed article is the cross-language (Ukrainian-Russian) interaction of constructions with the locative type of semantic-syntactic relations V + PO + Nloc (Ukrainian) and V + PO + Ndat (Russian), projected in the field of usualization and codification. The aim of the article is to establish on the basis of a complex semantic and formal-grammatical comparative analysis similarities and differences between*

them, as well as to characterise symmetrical-asymmetrical processes related to their real functioning and features of grammatical usualization / codification. The revealed specific facts of symmetry and asymmetry relate to the meaning content of the investigated syntaxes ("the place of an action", "the path of movement in a more or less clearly defined space"), their inherent internal semantic differentiation ("the spread of the action over the entire surface of the locative reference point", "the location of someone, something in separate points of a locative reference point"; "disordered movement path inside a spatial unit or on the surface of an object", "spreading movement simultaneously in several points in space", "spreading movement sequentially in several points in space"), their lexical-semantic composition of constitutive positions and formal-grammatical organization (dative / locative case), linguistic usage (Ukrainian: *X khodyt po sadakh / po sadam*, *X rozkladaie po polytsiakh / po polytsiam*; *X khodit po sadam*, *X raskladyvayet po polkam*), as well as the process of codification of the grammatical norm – the formation of the inflectional system of nouns of the local case (-akh / -iakh, but not -am / -iam) that fill the syntactic position with semantically polyfunctional verbs. It is proved that the non-normative functioning of the construction PO + Ndat in the Ukrainian language instead of the codified syntactic structure PO + Nloc is equally extended to the locative types of semantics "place of action" and "path of movement in a more or less clearly defined space". The reasons for the competition of the constructions V + PO + Nloc (Ukrainian) and V + ПО + Ndat (Russian) in this language have been established, namely: the verb prefix ROZ- / POZY-, which expresses the meaning "dispersion / multi directionality of the place of action / path of movement", the plural form of the noun, which together with the preposition ПО fills the preverbal position of the syntax V + PO + Nloc, as well as the unidirectionality / unidirectionality of the action realized by the deterministic verb in constructions with invariant semantics of transitivity. The asymmetric characteristics of the studied syntactic structures also include the possibility of usualization and the degree of codification: in the Ukrainian spoken language, sometimes even in its written form, the normative prepositional-case form PO + Nloc competes with the Russian prepositional-case form PO + Ndat, which is a violation of the current norm.

Keywords: language contact, closely related Ukrainian and Russian languages, symmetrical-asymmetrical interlanguage connections, locative constructions V + PO + Nloc (Ukrainian) and V + PO + Ndat (Russian), linguistic uzus, grammatical codification.

Вступ

Мовне контактування – закономірний і природний процес, на який впливають екстра- та інтралінгвальні чинники. Він має позитивні й негативні наслідки. Що ж до перших, то це розширення лексичного корпусу мови-реципієнта новими одиницями. Запозичення,

наголошує Г. Я. Намачинська, – «один із найбільш активних і соціально значущих мовних процесів, що <...> здійснюються повсякчас, однак у різні періоди історії розвитку мови <...> актуалізується чи сповільнюється» залежно від вияву «відповідних контактів між народами» (Намачинська, 2013: 38). Важливо, однак, орієнтуватися передовсім на питомий ресурс, а вже потім послуговуватися запозиченнями, зрештою, виходити на гармонійний зв'язок між мовою-реципієнтом та мовою-донором. Негативні наслідки відчутно заявляють про себе в граматичній сфері. Протиприродним є те, коли з власне українськими морфологічними чи синтаксичними одиницями конкурують відповідники з інших мов, причому не стихійно, а послідовно через причини делегування їм особливих повноважень. Найчастіше така граматична конкуренція виникає між генетично спорідненими мовами, коли запозичена форма чи конструкція починає або витіснити питому форму чи конструкцію, або паралельно вживатися з ними, нерідко провокуючи під впливом мовного узусу ситуації, що дисонують із граматичним ладом, не корелюють із чинною мовною нормою. Не є винятком й інший наслідок такої взаємодії – запозичене явище свідомо узуалізують, аби впотужнити присутність подавальної мови в мові приймальній. Ця культивована в колишньому Радянському Союзі практика далася взнаки українській мові. Проблема українсько-російського мовного контактування, здійснюваного відповідно до декларованої тоді ідеології гармонійної двомовності, активно розвивали у своїх працях І. Білодід, Г. Іжакевич, Т. Черторизька (див., напр., Белодед, Ижакевич, & Черторижская, 1978) та багато інших учених. Під новим кутом зору це винятково актуальне питання в добу незалежності аналізують Л. Масенко (1999), Я. Радевич-Винницький (2011), Н. Шумарова (2000) та інші. Ю. Шевчук справедливо наголошує, що «в радянські часи було написано тонни літератури про благотворний вплив російської мови, але ми знаємо, який це був вплив. Це заборона вилучення питомих механізмів словотвору і заміна їх російськими. Це масивна русифікація правопису, свідомо і послідовна провінціалізація і деінтелектуалізація всього українського. Це заборона робити лексичні запозичення прямо з англійської, німецької чи там французької, а завжди через посередність російської» (Шевчук, 2017). Важливим є і те, продовжує свою думку професор Колумбійського університету, що «не було жодного значущого епізоду історії, коли

контакти української мови з російською не вели до збіднення чи різних форм придушення української» (Там само). Інакше й бути не могло, позаяк «особлива шкідливість двомовності ... полягає в тому, що українська і російська мови більш споріднені, ніж інші пари мов. Тому русифікація-асиміляція відбувається швидше» (Там само).

Об'єктом цієї статті є запроєктована на сферу узуалізації та кодифікації міжмовна (українсько-російська) взаємодія конструкцій із локативним типом семантико-синтаксичних відношень V + ПО + Nloc (укр.) і V + ПО + Ndat (рос.). Її мета – установлення на основі комплексного семантичного й формально-граматичного аналізу подібності та відмінності між ними; завдання: 1) характеристика симетрійно-асиметрійних процесів, пов'язаних з реальним функціонуванням досліджуваних синтаксем та особливостями граматичної кодифікації; 2) опис чинників, що впливають на вибір анормативних для української мови закінчень.

У лінгвістиці описуванням конструкціям присвячена значна література. Виявленню особливостей уживання їх в українській мові присвячено праці Й. Андерша (1975), Р. Болдирева (1982), І. Вихованця (1982), З. Іваненко (1974), І. Слинька (1968) та ін. В україністиці й русистиці створено фундаментальні праці, присвячені зіставному дослідженню лексики, фразеології, стилістики генетично споріднених мов. Питання, що стосуються зіставного аналізу синтаксису української та російської мов, знайшли системне висвітлення в працях В. Кононенка (1976), М. Жовтобрюха (1978) та ін.

Методи дослідження

Реалізації сформульованої мети сприяли такі методи дослідження: описовий – для класифікації фактичного матеріалу відповідно до принципу міжмовної симетрійно-асиметрійної взаємодії в межах просторових конструкцій генетично споріднених мов; аналізу безпосередніх складників та компонентного аналізу – для з'ясування інваріантної семантичної структури й значеннєвих її модифікатив, репрезентованих моделями V + ПО + Nloc (укр.) та V + ПО + Ndat (рос.); дистрибутивного аналізу – для виявлення сукупності всіх можливих оточень описуваних одиниць у порівнюваних мовах; кількісних підрахунків – для встановлення ступеня їхньої продуктивності в українській і російських мовах.

Виклад основного матеріалу

З огляду на сказане вище маємо підстави говорити про розмивання, викорінення самотніх характеристик української мови й заповнення цих лакун на рівні всіх мовних ярусів російськомовними або суржикізованими відповідниками. Наслідки контактування споріднених мов охопили й таку важливу сферу, як культура мови. Однією з наймотивованіших причин підготовки пропонованої статті стало практично не обмежене суспільними рамками (засоби масової комунікації, офіційне чи приватне спілкування, люди з різним рівнем освіченості й т. ін.) функціонування в українській мові російської прийменниково-відмінкової форми ПО + Ndat замість питомої ПО + Nloc: *Чорновол заявила, що її широкі повноваження досі блукають по кабінетам* (Слово і Діло, 25.04.2014), *Ворог б'є з Ураганів й артилерії по містах та селах Харківщини* (РедПост, 19.12.2022), *«Практикум кадровика» допоможе правильно організувати роботу відділу кадрів чи суттєво полегшити працю та розкласти всі етапи роботи «по полицям»* (Відділ кадрів 24, 2013), *Центр науково-прикладних досліджень по питанням енергоінформаційної безпеки «ВЕЛЕС»* (YouControl, 2020). О. Пономарів так коментує розглядуваний тип помилок: «У місцевому відмінку з прийменником “по” треба вживати кінцевий звук “х”, а не “м”. Тобто, казати не “по областях”, “по районам”, “по дорогам”, “по містах і селах”, як кажуть безграмотні і начебто грамотні політики, а “по областях”, “по районах”, “по дорогах”, “по містах і селах”» (Пономарів, 2011). Варто доповнити, що не тільки політики, а й державні, культурні, громадські діячі та, як не дивно, журналісти. Важливо зацентувати на тому, що сплутування форм ПО + Ndat / ПО + Nloc не детерміноване лексико-семантичною сполучуваністю, типом семантико-синтаксичних відношень, стильовою спеціалізацією чи якими-небудь іншими мовними чинниками. Воно – негативно конотоване всеохопне, універсальне явище, спричинене контактуванням близькоспоріднених мов, в основі якого лежить не пов'язана із семантичною ідентифікацією граматична асиметричність на рівні такого конкретного компонента білінгвальної відмінкової парадигми, як прийменниково-відмінкова форма «той самий прийменник: ПО + різні відмінки: loc (укр.) / dat (рос.)».

Конструкції V + ПО + Nloc, що функціює в українській мові, у російській мові відповідає синтаксична структура V + ПО + Ndat.

Місцевий відмінок із прийменником ПО як виразник просторового значення «з'явився в українській мові порівняно пізно і протягом довго часу вживався поряд із звичайним у цих випадках давальним з по» (Сологуб, 1975: 119). Отже, специфіка кожної з порівнюваних мов полягає передусім у формально-граматичній організації. Локативні сполуки з прийменником ПО в українській і російській мовах належать до розряду широковживаних, що підтверджують результати суцільної вибірки: в українській мові вони становлять 7,7% від усіх зафіксованих конструкцій V + Prep + Nx (4081 одиниця, обсяг досліджуваного матеріалу – 800 тис. знаків), у російській – 5% (відповідно 4019 одиниць з ідентичним обсягом досліджуваного матеріалу).

Сфера побутування синтаксичних структур, які мають у своєму складі прийменник ПО, в українській мові вужча, ніж у російській, що зумовлено активнішим функціонуванням в українській мові конструкції V + N instr, яка перебуває у відношенні ізофункційності із синтаксею V + ПО + Nloc.

Моделі V + ПО + Nloc (укр.) і V + ПО + Ndat (рос.) об'єднує спільність значення і лексико-семантичного складу головного та залежного компонентів. В обох мовах аналізовані конструкції репрезентують два значення: 1) «місце реалізації дії» і 2) «шлях руху в більш або менш чітко окресленому просторі» (див.: Степаненко, 2020).

У реалізації першого значення беруть участь дієслова статичної дії (*бути, мати, розповсюджуватися, поширювати, стояти, висіти, розвісити, сидіти, розсістися; быть, находиться, иметься, расти, водиться, стоять, висеть, развесить, сидеть, рассесться*), мовлення (*гукати, гомоніти, загомоніти, кричати, закричати, мугикати; говорить, заговорить, петь, запеть, закричатъ, шептать*), оптичної та акустичної дії і сприйняття (*бачити, дивитися, слухати, почути; смотреть, заметить, слушать, слышать*), конкретної фізичної дії (*ставити, шелестіти, зашелестіти, світитися, засвітитися, копати, шукати, розшукати; искать, раскладывать, разложить, хрустеть, гореть, лить, разлить*). Позицію залежного члена обіймають іменники-назви конкретних предметів (*стіл, куш, полиця; стол, лавка, стакан*) або просторових одиниць, що позначають споруди або їхні частини (*кабінет, саж, світлиця, стріха; берлога, дом, комната, угол*), обмежених просторів (*сад, село, сінокіс, гай, містечко, острів; берег, болото, зимовье, лес, поле, просека, село*). Важливо

наголосити, що конституювання значеннєвої структури конструкції пов'язане з граматичною природою залежного компонента, позаяк вона може конкретизувати додатковими відтінками значення місця реалізації дії. Якщо іменник має форму однини, синтаксична структура реалізує семантику 'поширення дії по всій поверхні локативного орієнтира' чи 'розташування кого-, чого-небудь в окремих точках локативного орієнтира': *Натрус сидів і розглядався по юрті* (В. Гжицький), ... *По стрісі клуні шелестять лісові грушки* (М. Стельмах); *Как в дом вошел, вынул из походного баульчика инструмент, разложил его по столу* (С. Залигін), *По берегу в сиротливом россыпе горбились домишки* (В. Астафьев). Проведене дослідження показало, що придієслівний поширювач практично завжди вживається в множині, а утворювані за його безпосередньою участю конструкції посилюють відтінок локалізації, екстрапольований на однотипні просторові одиниці: *Тільки вітер злегка шелестів по темних кущах* (Я.Баш), *Кабани лежали по сажах* (М. Коцюбинський); *Всюду, и по углам, и на середине комнаты, лежала в витках пенька* (Г. Марков), *Торф сухой по болотам горит* (А. Ахматова).

Граматична форма іменника важливий, проте не єдино можливий засіб конкретизації тих або тих просторових меж. Цю функцію виконує також префікс РОЗ- / РОЗІ- (укр.), РАЗ- / РАЗО- (рос). Реалізуючи семантику 'спрямованість у різні боки / різноспрямованість', він бере участь у формуванні диференційованого вокативного значення 'поширеність дії': *Розташовують їх по садках, по городах* (О. Гончар); ... *Все приходили, рассаживались, ни слова не говоря, по лавкам* (П. Проскурін). До складу конструкцій V + ПО + Nloc (укр.) і V + ПО + Ndat (рос.) можуть уходити лексеми з інтенсифікувальною семантикою (*весь / увесь, всюди, скрізь; весь, все, везде, всюду*), які функційно споріднені з префіксами РОЗ- / РОЗІ- (укр.), РАЗ- / РАЗО- (рос), унаслідок чого з'являються диференційовані значення 'заповненість дією чи рухом усього локусу', 'поширеність дії, руху в різних точках'. Найуживанішим в обох мовах є займенник *весь / увесь*; *весь: ...По всій Україні стоять такі хліба* (П. Загребельний); *Во дворе ... и дальше по всей улице звонили тазы для варенья* (М. Булгаков).

Специфічною рисою української мови є те, що в ній поряд із конструкціями V + ПО + Nloc як репрезентантами значення 'місце реалізації дії' функціують структури V + N instr із тим же семантичним

наповненням: *Росте [аір] по берегах річок і струмків* (з журн.), *Зеленіють берегами квіти, дерева* (П. Грабовський). Безприйменниковій моделі притаманний низький ступінь продуктивності, який був характерним і для старої української мови (Слинько, 1968: 15). У російській мові дієслова статичної дії детермінують одну синтаксичну позицію – ПО + Ndat: *Сбежали снега, с юга подул сладкий ветер, зазеленили лозники по берегам озер и рек* (А. Толстой).

Значення 'шлях руху в більш або менш чітко окресленому просторі' реалізують у зіставлюваних мовах дієслова динаміки, що виражають односпрямовану (йти, пройти, брести, крокувати, сунути, посунути, їхати, поїхати, котитися, прокотитися, тягтися, протягтися, повзти, плисти, проплисти, летіти, пролітати, везти, провезти, тягти, протягти, нести, пронести; йти, пройти, брести, шагать, прошагать, ковляють, проковляють, ехат, проехат, мчаться, промчаться, нестись, разнестись, катиться, прокатиться, пробратсья, плыть, проплыть, лететь, пролететь, вести, провести, нести, пронести) або різноспрямовану (ходити, бродити, тинятися, гасати, товктися, бігати, кочувати, плавати, носити, водити; ходять, бродять, ездять, болтаються, ползат, метаться, скитаються, летать, плавать, водить, носить) дію. Місце придієслівного поширювача заповнюють іменники різної семантики. 3-поміж них виділено за критерієм функційної активності лексеми-назви обмежених просторів (сцена, небо, поле, лука, степ, галявина, гай, ліс, берег, байрак, яр, подвір'я; небо, поле, луг, степ, поляна, опушка, лес, тайга, тундра, роцца, лог, ущелье, яр, берег, двор), спеціалізованих територій (город, пасіка, ярмарок, базар, торжище, перон, котлован; виноградник, огород, сад, пасека, сеновал, ярмарка, перрон), акваторій (море, болото, струмок, Сіверський Донець, річка, Дніпро; море, озеро, болото, река, Обь, Иртыш), будівель та їхніх частин (хата, будинок, майстерня, квартира, сіни, передпокій, світлиця, горище, дах, долівка, куток; дом, изба, погреб, сарай, квартира, комната, горница, холл, вестибюль, коридор, чердак, крыша, пол, крыльцо), типів поверхонь (земля, вода, сніг, замети, пісок, стерня, лід, мох, попіл, рілля, дно, асфальт; земля, вода, снег, сугроб, наст, песок, зола, мох, наледь, пахота, пар, целина, дно), конкретних предметів різного призначення (папір, стілець, шафа, полиця, крижина; ковер, газета, чертеж, стол, книга), континентів і країн, географічних та адміністративних областей,

а також власні й загальні найменування населених пунктів або їхніх частин (Америка, Україна, Італія, Донбас, Троянівка, місто, село, алея, вигін, куток, хутір; Африка, Єгипет, Азово-Чорноморський край, Сибір, Заполяр'є, Москва, улица, проспект, аллея, окраина, село, хутор, выгон): Після наділу Бондариха кілька днів **гасала по полях** (М. Стельмах), Він... **вперше іде по Болгарії** (П. Воронько), **Гарячі сльози котилися по щоках** (А. Дімаров); Доктора прозвали «изгоняющий червей» и слава его **разнеслась по тундре** (В. Каверін), Он **скитался по Европе** (К. Паустовський), И снова Зинаида **водила по газете пальцем** (С. Залигін).

Значення 'шлях руху в більш або менш чітко окресленому просторі', як і значення 'місце реалізації дії', може конкретизуватися завдяки значеннєвому планові головного компонента, а також семантиці й граматичній формі залежного члена. Зокрема, дієслова цілеспрямованого руху вказують, що дія сконцентрована на одній визначеній лінії простору й проходить уздовж цієї лінії (Ходова, 1971: 80): *А Горицвіт рівно пішов по землі* (М. Стельмах); *Несчастный больной и порочный по мокрому саду бреду* (Д. Кедрін). Дієслова нецілеспрямованої дії позначають рух, 1) який має невпорядкований характер, 2) який поступово чи одночасно заповнює локум, названий детермінувальним компонентом (Там само): *Знов блукали всі по подвір'ї та по станції* (В. Винниченко); ...мы еще долго **бродили по темным залам** Энского городского музея (В. Каверін).

Уже зауважено, що у формуванні конкретного значення досліджуваних конструкцій важливу роль відіграють семантика й граматична форма придієслівного поширювача. Якщо іменник номінує просторову одиницю, на передній план проступає значення 'поширення руху у визначених межах'. При лексемах-найменуваннях типів поверхонь або конкретних предметів чіткіше актуалізується значення 'рух по поверхні предмета'. Форма однини послідовно ідентифікує диференційовані значення 'лінійний рух усередині просторової одиниці або по поверхні предмета' (при дієсловах односпрямованого руху) чи 'невпорядкований рух усередині просторової одиниці або по поверхні предмета' (при дієсловах різноспрямованого руху): *Тим часом ряджені їхали по селу* (В. Малик), *Довго гуляв Роман по Вкраїні* (О. Довженко); *Горбяков встал, прошелся по комнате* (Г. Марков), *Редкие фигурки бродят по Мариинскому парку* (М. Булгаков). Якщо

залежний конститuent має форму множини, конструкція набуває іншої диференційованої семантики – ‘поширення руху всередині просторової одиниці чи по поверхні локативного орієнтира в декількох точках одночасно або послідовно’: *По капусниках бігають діти* (В. Сосюра), *Головком ... поїхав машиною по фронтах* (Ю. Яновський); *Мужчины тоже все кричали, они валялись по столам* (Н. Заболоцький), *Днем шарманичик ходил по дворам* (К. Паустовський).

Важливо зауважити, що приблизно 75% дієслів нецілеспрямованої дії в обох мовах мають у своєму складі префікс РОЗ- / РОЗІ- (рос. РАЗ- / РАЗО-), який експлікує значення ‘спрямованість у різні боки / різноспрямованість’. Отже, цей формант конкретизує семантику вербатива вказівкою на роззосередженість дії, різнобічне її спрямування: *На перехресті брати мовчки розходяться по домівках* (М. Стельмах), *Всі солдати розсипались по котловану* (Я. Баш); *Был уже звонок на “мертвый” час, малыши разбрелись по комнатам, а все старшие ребята чего-то ждали* (В. Астаф’єв).

До складу цих конструкцій, як і тих, що репрезентують семантику ‘місце реалізації дії’ з набором її диференційованих значень, може входити інтенсифікувальний компонент (зазвичай займенник *весь / увесь*; *весь*), який є додатковим сигналом найповнішого охоплення дією чи рухом усього простору, названого дієслівним поширювачем: *...вона вперто шастає очима по всіх закутках* (Г. Тютюнник); *Медвяный запах его к вечеру растекался по всему хутору* (М. Шолохов).

Анормативне функціонування в українській мові конструкції ПО + Ndat замість кодифікованої синтаксичної структури ПО + Nloc однаковою мірою поширене на локативні типи семантики ‘місце реалізації дії’ і 2) ‘шлях руху в більш або менш чітко окресленому просторі’, представлені такими диференційованими значеннями, як 1) ‘поширення дії по всій поверхні локативного орієнтира’, ‘розташування кого-, чого-небудь в окремих точках локативного орієнтира’, 2) ‘невпорядкований шлях рух усередині просторової одиниці або по поверхні предмета’, ‘поширення руху одночасно в кількох точках простору’, ‘поширення руху послідовно в кількох точках простору’. Мовним засобом вираження вирізнених різновидів локативності, отже, і причиною конкурування конструкцій V + ПО + Nloc (укр.) та V + ПО + Ndat (рос.) є 1) префікс РОЗ- / РОЗІ-, що екплікує

значення ‘роззосередженість / різноспрямованість місця дії / шляху руху’, та 2) множинна форма іменника, який разом із прийменником ПО заповнює придієслівну позицію синтаксем V + ПО + Nloc. У конструкціях з інваріантною семантикою транзитивності аномативна прийменниково-іменникова з’являється, коли роль основного носія валентності виконують дієслова нецілеспрямованого руху.

Висновки

Дієслівно-іменним конструкціям із детермінувальними прийменниково-відмінковими формами ПО + Nloc (укр.) і ПО + Ndat (рос.) притаманні асиметрійно-симетрійні зв’язки. Вони мають 1) однаковий семантичний опис, 2) схожий лексико-семантичний склад заповнювачів конститутивних позицій, 3) відмінну формально-граматичну будову, 3) різний ізофункційний потенціал: у російській мові не вживається дистрибутивна модель “дієслово статичної дії + N inst”, що належить до розряду непродуктивних в українській мові й перебуває у відношенні ізофункційності з моделлю “дієслово статичної дії + ПО + N loc”. До асиметрійних характеристик досліджуваних синтаксичних структур уналежнено й таку, як узуалізаційні можливості та ступінь кодифікованості: в українській усній мові, подеколи навіть у писемній її формі нормативна прийменниково-відмінкова форма ПО + Nloc [-ах (-ях)] конкурує з російською прийменниково-відмінковою формою ПО + Ndat [-ам (-ям)], що є порушенням чинної норми.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Андерш, Ф. Й.** (1975). Дательный принадлежности в современных русском и украинском литературных языках. В Ижакевич, Г. П. (Ред.). *Сопоставительные исследования русского и украинского языков* (с. 222–238). Киев: Наук. думка.
2. **Белодед, И. К.,** Ижакевич, Г. П., & Черторижская, Т. К. (1978). *Русский язык как источник обогащения языков народов СССР*. Киев: Рад. шк.
3. **Болдырев, Р. В.** (1982). *Предложно-надежное функциональное взаимодействие в русской разговорной речи*. Киев: Наук. думка.
4. **Вихованець, І. Р.** (1982). *Система відмінків української мови*. Київ: Наук. думка.
5. **Жовтобрюх, М. А.** (1978). Синтаксис. У Брицин, М. Я., Жовтобрюх, М. А., & Майборода, А. В. *Порівняльна граматики української і російської мов* (с. 214–265). Київ: Вища шк.
6. **Іваненко, З. І.** (1974). *Прийменникові конструкції із значенням місця в сучасній українській мові*. Чернівці: Чернів. ун-т.
7. **Кононенко, В. И.** (1976). *Системно-семантические связи в синтаксисе русского и украинского языков*. Київ: Вища шк.
8. **Масенко, Л. Т.** (1999). *Мова і політика*. Київ: Соняшник.
9. **Намачинська, Г. Я.** (2013). Українська мова як мова-донор для збагачення лексичного складу

російської мови (аналіз лексикографічної практики). *Лінгвістичні дослідження*, 35, 38–43. 10. **Пономарів, О. Д.** (2011, червень 7). Чим відрізняється “Ігор” від “хабара”. Узято з <https://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/ponomariv/2011/07>. 11. **Радевич-Винницький, Я.** (2011). *Двомовність в Україні: теорія, історія, мововживання*. Київ: Дрогобич: Посвіт. 12. **Слинько, І. І.** (1968). *Дослідження з синтаксису української мови за пам'ятками XIV–XVII ст. (місцево-просторові звороти)*. Львів: Вид-во Львів. ун-ту. 13. **Сологуб, Н. М.** (1975). Синтаксична варіантність прийменниково-відмінкових конструкцій місцевого відмінка. У *Синтаксис словосполучення і простого речення: (синтаксичні категорії і зв'язки)* (с. 115–120). Київ: Наук думка. 14. **Степаненко, Н. С.** (2020). Локативна функція давального відмінка в сучасних українській та російській мовах: асиметричний вимір. *Молодий вчений*, 5.1 (8.1), 60–68. 15. **Ходова, К. І.** (1971). *Падежи с предлогом в старославянском языке*. Москва: Наука. 16. **Шевчук, Ю.** (2017, березень 24). «Двомовність для України – це поцілунок смерті» – інтерв'ю з професором Колумбійського університету Юрієм Шевчуком. *Hromadske*. Узято з <https://hromadske.ua/posts/>. 17. **Шумарова, Н. П.** (2000). *Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму*. Київ: Київ. держ. лінгвіст. ун-т.

REFERENCES

1. **Andersh, F. J.** (1975). *Datelnyj prinalozhnosti v sovremennyx russkom i ukrain-skom literaturnyx yazykax* [Dative affiliation in the modern Russian and Ukrainian literary languages]. In Izhakevich, G. P. (Ed.) *Sopostavitelnye issledovaniya russkogo i ukrainskogo yazykov* [Comparative studies of the Russian and Ukrainian languages] (pp. 222–238). Kiev: Nauk. dumka [in Russian].
2. **Beloded, I. K.**, Izhakevich, G. P., & Chertorizhskaya, T. K. (1978). *Russkij yazyk kak istochnik obogashheniya yazykov narodov SSSR* [The Russian language as a source of enrichment of the languages of the peoples of the USSR]. Kiev: Rad. shk. [in Russian].
3. **Boldyrev, R. V.** (1982). *Predlozhno-padezhnoe funktsionalnoe vzaimodeist-vie v russkoj razgovornoj rechi* [Prepositional-case functional interaction in Russian colloquial speech]. Kiev: Nauk. dumka [in Russian].
4. **Vykhovanets, I. R.** (1982). *Systema vidminkiv ukrainskoi movy* [Case system of the Ukrainian language]. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
5. **Zhovtobriukh, M. A.** (1978). Syntaksys. In Brytsyn, M. Ya., Zhovtobriukh, M. A., & Maiboroda, A. V. *Porivnialna hramatyka ukrainskoi i rosiiskoi mov* [Comparative grammar of the Ukrainian and Russian languages] (pp. 214–265). Kyiv: Vyscha shk. [in Ukrainian].
6. **Ivanenko, Z. I.** (1974). *Pryimennykovy konstruksii iz znachenniam mistia v suchasni ukrainskii movi* [Prepositional constructions with the meaning of place in the modern Ukrainian language]. Chernivtsi: Cherniv. un-t [in Ukrainian].
7. **Kononenko, V. I.** (1976). *Sistemno-semanticheskie svyazi v sintaksise russkogo i ukrainskogo yazykov* [System-semantic relations in the syntax of the Russian and Ukrainian languages]. Kyiv: Vyscha shk. [in Russian].
8. **Masenko, L. T.** (1999). *Mova i polityka* [Language and Politics]. Kyiv: Soniashnyk [in Ukrainian].
9. **Namachynska, H. Ya.** (2013). *Ukrainska mova yak mova-donor dlia zbahachennia leksychnoho skladu rosiiskoi movy (analiz leksykohrafichnoi praktyky)* [The Ukrainian language as a donor language for enriching the lexical structure of the Russian language (an analysis of lexicographic practice)]. *Lingvistichni doslidzhennja – Linguistic studies*, 35, 38–43.
10. **Ponomariv, O. D.** (2011, June 7). *Chym vidrizniaietsia “Thor” vid “khabara”* [What is the difference between “Thor” and “khabar”]. Retrieved from <https://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/ponomariv/2011/07>.
11. **Radevych-Vynnytskyi, Ya.** (2011).

Dvovmnist v Ukraini: teoriia, istoriia, movovzhyvannia [Bilingualism in Ukraine: theory, history, language usage]. Kyiv; Drohobych: Posvit [in Ukrainian]. 12. **Slynko, I. I.** (1968). *Doslidzhennia z syntaksysu ukrainskoi movy za pam'iatkami XIV–XVII st.: (mistsevo-prostorovi zvoroty)* [Research on the syntax of the Ukrainian language according to monuments XIV–XVII c.: (local-spatial reversals)]. Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu [in Ukrainian]. 13. **Solohub, N. M.** (1975). Syntaksychna variantnist prymennykovo-vidminkovykh konstrukttsii mistsevoho vidminka [Syntactic variability of prepositional-case constructions of the local case]. In *Syntaksys slovospoluchennia i prostoho rechennia: (syntaksychni katehorii i zv'iazky)* [Syntax of word combinations and simple sentences: (syntactic categories and connections)] (p. 115–120). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]. 14. **Stepanenko, N. S.** (2020). Lokatyvna funksiia davalnogo vidminka v suchasnykh ukrainskii ta rosiiskii movakh: asymetriiniyi vymir [Locative function of dative in the modern Ukrainian and Russian languages: asymmetric dimension]. *Young Scientist*, 5.1 (81.1), 60–68. 15. **Khodova, K. I.** (1971). *Padzhi s predlogom v staroslavianskom yazyke* [Cases with a preposition in Old Church Slavonic]. Moskva: Nauka [in Russian]. 16. **Shevchuk, Yu.** (2017, March 24). «Dvovmnist dlia Ukrainy – tse potsilunok smerti» – interv'iu z profesorom Kolumbiiskoho universitetu Yuriiem Shevchukom [“Bilingualism for Ukraine is the kiss of death” – interview with Columbia University Professor Yurii Shevchuk]. *Hromaske*. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/> [in Ukrainian]. 17. **Shumarova, N. P.** (2000). *Movna kompetentsiia osobystosti v sytuatsii bilinhvizmu* [Linguistic competence of the individual in the situation of bilingualism]. Kyiv: Kyiv. derzh. lnhvist. un-t [in Ukrainian].

Степаненко Ніна Степанівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України; вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна.

Tel.: +38-096-239-29-62

E-mail: stepanenko_nina@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0934-784X>

Stepanenko Nina Stepanivna – Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Docent, Associate Professor at the Department of Journalism and Linguistic Communication, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 15 Heroiv Oborony St., Kyiv, 03041, Ukraine.

Надійшла до редакції 20 січня 2023 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Степаненко Н. С. Локативні конструкції V + ПО + Nx у вимірі міжмовного контактування: семантика, граматика, кодифікація. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. О. В. Халіман. Харків, 2023. Вип. 58. С. 326–338. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.25>

АРА: Степаненко, Н. С. (2023). Локативні конструкції V + ПО + Nx у вимірі міжмовного контактування: семантика, граматика, кодифікація. *Лінгвістичні дослідження*, 58, 326–338. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.25>